

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра економіки і бізнесу

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Лариса БОЛТЯНСЬКА

червня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «Міський туризм та його роль у збереженні культурної спадщини»

Здобувач вищої освіти:

Поліна ГЛУЩЕНКО

Керівник:

ст. викладач Олена ВАСИЛЬЧЕНКО

Запоріжжя, 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра економіки і бізнесу

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної
програми

Валентина ДЕМКО

вересня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Лариса БОЛТЯНСЬКА

«18» вересня 2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
на підготовку кваліфікаційної роботи для здобувачів
ступеня вищої освіти «Бакалавр»

здобувачу вищої освіти Глущенко Поліні

1. Тема кваліфікаційної роботи «Міський туризм та його роль у збереженні культурної спадщини»

керівник роботи ст. викладач Олена Олегівна Васильченко

затверджені наказом ректора університету від «13» вересня 2024 року №418-С

2. Строк подання кваліфікаційної роботи 12 червня 2025 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: науково-теоретична література; офіційні статистичні дані Державної служби статистики України та міжнародних організацій

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження міського туризму та культурної спадщини

Розділ 2. Аналіз сучасного стану міського туризму та об'єктів культурної спадщини на прикладі м. Львів

Розділ 3. Перспективи розвитку міського туризму з орієнтацією на збереження спадщини

Висновки

Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу: 16 таблиць, 9 рисунків

6. Дата видачі завдання «18» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
	Затвердження плану роботи	30.09.2024 р.	
	Розділ 1. Теоретичні основи дослідження міського туризму та культурної спадщини	28.03.2025 р.	
	Розділ 2. Аналіз сучасного стану міського туризму та об'єктів культурної спадщини на прикладі м. Львів	24.04.2025 р.	
	Розділ 3. Перспективи розвитку міського туризму з орієнтацією на збереження спадщини	30.05.2025 р.	
	Висновки, список використаних джерел	14.06.2025 р.	
	Перевірка на плагіат	13.06.2025 р.	

Здобувач вищої освіти

Поліна ГЛУЩЕНКО

Керівник кваліфікаційної роботи

Олена ВАСИЛЬЧЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	8
1.1 Поняття, типи та особливості міського туризму	8
1.2 Культурна спадщина як ресурс міського туризму	13
1.3 Підходи і методи збереження культурної спадщини через туризм	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ М. ЛЬВІВ	25
2.1 Характеристика та аналіз туристичного потенціалу м. Львів	25
2.2 Оцінка об'єктів культурної спадщини міста Львова	32
2.3 SWOT-аналіз міського туризму та об'єктів культурної спадщини	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ СПАДЩИНИ	44
3.1 Стратегічні орієнтири інтеграції культурної спадщини у міський туристичний продукт	44
3.2 Роль освітніх і громадських ініціатив у збереженні культурних пам'яток	48
3.3 Практичний тренінг як інструмент збереження культурної спадщини у післявоєнний час: модель «Дій заради спадщини»	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Міський туризм відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку сучасних міст. Він є потужним фактором, що сприяє економічному зростанню, поглибленню культурного обміну між народами та збереженню унікальної історичної спадщини міст. Багато європейських міст активно використовують свою багату культурну спадщину як ключовий ресурс для залучення значної кількості туристів. Це, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток міської інфраструктури, стимулює місцевий бізнес та зміцнює міжнародний імідж міста. Водночас, стрімке зростання масового туризму несе із собою певні виклики, зокрема: зростають ризики руйнування цінних пам'яток історії та культури, спостерігається перевантаженість міських територій, що може негативно впливати на якість життя місцевих мешканців, а також існує загроза зміни автентичного міського середовища під впливом туристичної індустрії.

Мета дослідження полягає у глибокому аналізі взаємозв'язку між міським туризмом та процесами збереження культурної спадщини, аналізі сучасного стану і перспектив використання об'єктів культурної спадщини в туристичному продукті міста Львова, а також формулюванні рекомендацій щодо їх інтеграції у сталий міський туризм. Важливим аспектом є оцінка впливу міського туризму на всебічний розвиток міст, а також розробка практичних стратегій для вдосконалення управління цим складним і багатогранним процесом.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання дослідження**:

1. Розкрити поняття, типи та особливості міського туризму в контексті сучасної туристичної науки. Дослідити сутність міського туризму як специфічного виду туристичної діяльності, виявити його характерні риси та закономірності розвитку.

2. Визначити значення культурної спадщини в контексті міського

туризму, розкрити її роль як ключового ресурсу для приваблення туристів та формування унікальної ідентичності міста.

3. Проаналізувати роль держави та громадськості у збереженні культурних пам'яток, дослідити існуючі підходи, методи та механізми управління, виявити ефективні практики та потенційні недоліки.

4. Провести характеристику туристичного потенціалу м. Львів та оцінити стан його об'єктів культурної спадщини.

5. Виконати SWOT-аналіз розвитку міського туризму та об'єктів культурної спадщини у Львові.

6. Визначити основні проблеми розвитку міського туризму в контексті збереження культурної спадщини, виявити існуючі протиріччя та потенційні можливості для гармонійного розвитку.

7. Визначити стратегічні орієнтири інтеграції об'єктів спадщини в міський туристичний продукт.

8. Оцінити роль громадських ініціатив, освіти та просвітництва у збереженні культурних пам'яток.

9. Розробити обґрунтовані рекомендації щодо ефективного збереження культурної спадщини через сталий розвиток туризму, запропонувати конкретні заходи та стратегії для мінімізації негативного впливу та максимізації позитивних ефектів.

Об'єктом дослідження є міський туризм як складне соціально-економічне явище, що охоплює різноманітні аспекти туристичної діяльності в міському середовищі.

Предметом дослідження є безпосередній вплив міського туризму на процеси збереження культурної спадщини та ефективність управління цим важливим процесом на різних рівнях.

Інформаційна база дослідження. Офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, інтернет джерела, а також дані, отримані під час виконання індивідуального завдання та виробничої практики.

Методична база дослідження. Для успішного досягнення поставленої

мети та вирішення визначених завдань у дослідженні буде використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: аналіз літературних джерел, статистичний аналіз, порівняльний метод, соціологічний метод, метод логічного узагальнення, метод емпіричного дослідження проблеми, метод індукції, метод дедукції, метод спостереження, аналіз документів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що були отримані у результаті виконання кваліфікаційної роботи, можуть бути використані для розвитку міст, громад, туристичних дестинацій та інших туристично-рекреаційних об'єктів і комплексів.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел – 74 найменування (україномовних – 45, закордонних – 29). Загальний обсяг кваліфікаційної магістерської роботи складає 64 сторінки комп'ютерного тексту, викладеного українською мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1. Поняття, типи та особливості міського туризму

Міський туризм, також відомий як урбан-туризм, являє собою динамічну та багатогранну форму туристичної діяльності, яка зосереджена у межах міських територій. Основною метою такого туризму є ознайомлення та взаємодія з культурними, історичними, архітектурними, релігійними, мистецькими, освітніми та розважальними об'єктами, що є характерними для міського середовища. Міський туризм охоплює широкий спектр мотивацій та видів діяльності, задовольняючи різноманітні потреби сучасних мандрівників.

У сучасній науковій літературі міський туризм визначають так: «Міський туризм – це форма туристичної діяльності, що включає відвідування міст з метою ознайомлення з їхніми історико-культурним, діловим, освітнім та рекреаційним потенціалом, яка здійснюється у межах міського простору й базується на комплексі урбаністичних ресурсів» [26].

Науковець Худавердієва Вікторія стверджує, що міський туризм необхідно розглядати як складну соціально-економічну категорію, що інтегрує в собі елементи та напрямки різних видів туристичної діяльності та відображає цільові установки міської подорожі [26].

Грегорі Ешворт та Стівен Пейдж у своїй роботі «Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes» зазначають, що міський туризм охоплює широкий спектр діяльності, пов'язаної з відвідуванням міст, включаючи культурні заходи, ділові зустрічі та рекреацію [33].

Девід Едвардс, Тревор Гріффін та Брент Хайлар підкреслюють, що міський туризм є важливим елементом економіки багатьох міст, сприяючи їхньому відродженню та розвитку.

Згідно з авторитетним визначенням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), міський туризм є всеосяжним поняттям, яке включає в себе:

культурний туризм, пов'язаний з відвідуванням пам'яток історії та культури; діловий туризм, зумовлений участю у конференціях, форумах та бізнес-зустрічах; гастрономічний туризм, орієнтований на дослідження місцевої кухні та кулінарних традицій; подієвий туризм, пов'язаний з відвідуванням різноманітних фестивалів, спортивних подій та виставок; шопінг-туризм, метою якого є здійснення покупок у міських торговельних центрах та магазинах [46]. Важливо зазначити, що ці види туризму часто переплітаються та доповнюють один одного, формуючи комплексний туристичний досвід у місті.

Крім того, сучасні дослідження у сфері туризму розширюють розуміння міського туризму, включаючи до нього такі аспекти, як відвідування міських парків та рекреаційних зон, знайомство з сучасним міським мистецтвом та стріт-артом, дослідження міської субкультури та нічного життя, а також екологічний туризм у межах міст, спрямований на ознайомлення з міськими екосистемами та ініціативами сталого розвитку [25].

Міський туризм вирізняється низкою характерних особливостей, які відрізняють його від інших форм туризму, таких як природний або сільський туризм (рис.1.1)

Рис.1.1. Характерні особливості міського туризму

Джерело: побудовано автором

Міський туризм у контексті сучасної туристичної науки розглядається як одна з найбільш динамічно розвинутих форм туризму, що охоплює подорожі до міст з метою ознайомлення з їхньою історико-культурною, архітектурною, мистецькою, соціальною та подієвою спадщиною. Він здійснюється, як правило, в межах урбанізованого простору і тісно пов'язаний з багатофункціональністю міського середовища [34].

Однією з ключових особливостей міського туризму є відносна компактність розташування основних туристичних об'єктів. Як правило, музеї, історичні пам'ятки, архітектурні ансамблі, театри, галереї та інші цікаві для туристів місця знаходяться на невеликій відстані одне від одного, що полегшує їх відвідування та дозволяє туристам ефективно використовувати свій час. Розвинена система громадського транспорту в містах також сприяє зручному переміщенню між різними туристичними локаціями.

Міста пропонують туристам надзвичайно широкий спектр можливостей для проведення дозвілля. Окрім традиційних культурних та історичних пам'яток, туристи можуть насолоджуватися різноманітними розважальними заходами, відвідувати концерти, вистави, кінотеатри, нічні клуби, брати участь у майстер-класах, дегустаціях, тематичних екскурсіях та інших активностях, що відповідають різним інтересам та віковим групам [25].

Міста, як правило, мають добре розвинену туристичну інфраструктуру, яка включає в себе широкий вибір готелів, хостелів та апартаментів різного рівня комфорту та цінової категорії, розгалужену мережу громадського транспорту (метро, автобуси, трамваї, таксі), численні ресторани, кафе, бари, магазини, інформаційні центри для туристів, а також розвинену систему сервісних послуг, таких як прокат автомобілів, екскурсійне обслуговування та інше.

На відміну від природних туристичних дестинацій, популярність яких часто залежить від пори року та сприятливих погодних умов, міський туризм є менш схильним до сезонних коливань. Міста приваблюють відвідувачів протягом усього року завдяки своїй культурній програмі, діловим заходам,

можливостям для шопінгу та розваг, що робить міський туризм більш стабільним джерелом доходу [28].

Висока концентрація туристичних об'єктів та значний потік відвідувачів у містах може призводити до інтенсивного використання міських ресурсів, включаючи транспортну інфраструктуру, комунальні послуги, а також до підвищеного навантаження на самі туристичні об'єкти, що може створювати ризики для їх збереження та спричиняти дискомфорт для місцевих мешканців.

У сучасних умовах глобалізації та урбанізації туризм набуває дедалі більшої різноманітності, охоплюючи широкий спектр форм і напрямів. Особливої актуальності набуває класифікація видів туризму в межах міського середовища, що дозволяє більш ефективно планувати туристичну інфраструктуру та розробляти спеціалізовані туристичні продукти. Представлена нижче таблиця 1.1 демонструє основні види міського туризму, їхні характерні особливості та приклади міст, які є популярними центрами для реалізації відповідних туристичних практик [25].

Таблиця 1.1

Види міського туризму

Вид туризму	Характеристика	Приклад міст
2	3	4
Культурний туризм	Відвідування музеїв, театрів, архітектурних пам'яток, історичних місць, галерей	Париж, Рим, Флоренція, Львів, Краків
Діловий туризм	Участь у конференціях, форумах, виставках, бізнес-зустрічах та інсентив-туризм	Нью-Йорк, Лондон, Сінгапур, Дубай, Франкфурт
Гастрономічний туризм	Дослідження місцевої кухні, кулінарних традицій, відвідування ресторанів та ринків	Барселона, Неаполь, Токіо, Київ, Львів
Подієвий туризм	Відвідування фестивалів, спортивних подій, концертів, ярмарків та інших заходів	Венеція, Ріо-де-Жанейро, Берлін, Единбург, Мюнхен
Шопінг-туризм	Здійснення покупок у торговельних центрах, бутиках, на ринках та в сувенірних крамницях	Мілан, Париж, Гонконг, Нью-Йорк, Лондон
Рекреаційний туризм	Відвідування міських парків, скверів, зон відпочинку, спа-центрів та інших рекреаційних об'єктів	Копенгаген, Відень, Амстердам, Варшава

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Релігійний туризм	Відвідування храмів, соборів, монастирів та інших релігійних святинь	Єрусалим, Ватикан, Мекка, Ченстохова
Освітній туризм	Участь у навчальних програмах, семінарах, відвідування університетів та наукових центрів	Болонья, Оксфорд, Кембридж, Гейдельберг
Спортивний туризм	Відвідування спортивних змагань, участь у спортивних заходах, огляд спортивної інфраструктури	Барселона, Манчестер, Лос-Анджелес, Берлін
Екологічний туризм	Ознайомлення з міськими екосистемами, відвідування екопарків, участь у екологічних ініціативах	Ванкувер, Стокгольм, Портленд, Куритиба

Джерело: побудовано автором

Аналіз видів міського туризму свідчить про його багатогранність і здатність задовольнити потреби різних цільових аудиторій. Кожен тип туризму має свою специфіку, що зумовлює розвиток відповідних форм інфраструктури, послуг та маркетингових стратегій у містах. Розуміння особливостей культурного, ділового, гастрономічного, подієвого, шопінг-туризму та інших напрямів дозволяє суб'єктам туристичного бізнесу ефективно формувати конкурентоспроможні туристичні продукти й сприяти сталому розвитку туристичної галузі в урбанізованому просторі.

Отже, міський туризм, як одна з провідних форм туристичної діяльності в умовах урбанізації, відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку сучасних міст. Його багатогранна структура, що охоплює культурні, ділові, гастрономічні, подієві, рекреаційні, релігійні, освітні та інші види туризму, дозволяє задовольнити широке коло туристичних потреб і стимулює розвиток інфраструктури, сфери послуг і креативних індустрій. Наукові підходи до розуміння міського туризму підкреслюють його інтегративну природу, тісний зв'язок із урбаністичними ресурсами та здатність формувати унікальний туристичний досвід.

Завдяки високій концентрації історико-культурних об'єктів, доступній транспортній мережі, розвиненій інфраструктурі дозволля й активному

подієвому життю, міста стають привабливими туристичними дестинаціями упродовж усього року. Водночас розвиток міського туризму потребує збалансованого підходу, спрямованого на забезпечення сталості, збереження культурної спадщини, мінімізацію негативного впливу на міське середовище та врахування інтересів місцевих громад. Отже, міський туризм є не лише інструментом економічного зростання, а й важливим чинником формування привабливого та життєздатного міського простору в глобалізованому світі.

1.2. Культурна спадщина як ресурс міського туризму

Культурна спадщина є багатограним та динамічним явищем, що охоплює всю різноманітність матеріальних і нематеріальних цінностей, створених людством протягом його історії. Це не просто пережитки минулого, а живий зв'язок між поколіннями, відображення ідентичності народів, свідчення їхнього творчого генія та історичного досвіду. У широкому сенсі, культурна спадщина включає в себе не лише визначні пам'ятки архітектури чи мистецтва, але й звичаї, вірування, знання, навички, усну творчість, мову, традиційні ремесла та культурні ландшафти. Вона є результатом безперервного процесу культурного творення та передачі знань і цінностей від одних поколінь до інших.

Культурна спадщина має не лише історичну, але й значну культурну, естетичну, архітектурну, наукову, соціальну та економічну цінність. Вона формує національну та локальну ідентичність, сприяє розвитку туризму, збагачує культурне розмаїття світу та є важливим ресурсом для освіти та наукових досліджень. Збереження та популяризація культурної спадщини є важливим завданням для сучасного суспільства, оскільки вона є невід'ємною частиною нашого спільного майбутнього [20].

У сучасному науковому дискурсі поняття культурної спадщини розглядається як багатовимірне явище, що охоплює як матеріальні, так і

нематеріальні прояви людської діяльності, котрі мають історичну, соціальну, мистецьку, духовну чи наукову цінність. З метою систематизації об'єктів спадщини та забезпечення їх належного захисту й популяризації, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) розробила низку класифікаційних підходів, які були закріплені в ряді міжнародних конвенцій [24].

Представлена нижче таблиця 1.2 узагальнює основні типи культурної спадщини згідно з критеріями ЮНЕСКО, подаючи їх короткий опис, приклади та посилання на відповідні нормативно-правові документи. Така класифікація є важливою не лише з точки зору збереження глобальної культурної спадщини, а й у контексті розробки ефективних механізмів її використання в туристичних, освітніх та культурних практиках [45].

Таблиця 1.2

Класифікація культурної спадщини за ЮНЕСКО

№	Тип культурної спадщини	Опис	Приклади	Юридична основа (Конвенція ЮНЕСКО)
1	2	3	4	5
1	Матеріальна нерухома культурна спадщина	Об'єкти, що мають історичну, архітектурну або археологічну цінність і пов'язані з культурною діяльністю в певному просторі	- Собор Паризької Богоматері (Франція) - Софійський собор у Києві (Україна) - Петра (Йорданія)	<u>Конвенція 1972 р.</u> – ст. 1 [11]
2	Матеріальна рухома культурна спадщина	Фізичні артефакти, твори мистецтва, стародавні рукописи, книги, інструменти, які можна переміщувати	- Скарби Тутанхамона - Монастирські книги у Ватикані - Музейні експонати Лувру	<u>Конвенція 1970 р.</u> – ст. 1
3	Нематеріальна культурна спадщина	Живі традиції, усна творчість, релігійні ритуали, фольклор, соціальні практики, знання та навички, що передаються поколіннями	- Петриківський розпис (Україна) - Танго (Аргентина) - Китайська опера Куньцзюй	<u>Конвенція 2003 р.</u> – ст. 2 [12]
4	Культурні ландшафти	Поєднання культурної та природної спадщини, результат взаємодії людини з навколишнім середовищем	- Виноробні ландшафти Ланге-Роеро (Італія) - Огорожа Стоунхенджу (Велика Британія) - Києво-Печерська лавра	<u>Конвенція 1972 р.</u> – ст. 1

Продовження табл. 1.2

1	2	3	4	
5	Оральна спадщина та усна традиція	Пісні, легенди, байки, прислів'я, міфи та епоси, які зберігаються через усну передачу	- Епос «Манас» (Киргизстан) - Байки Езопа (Греція) - Грузинське багатоголосся	<u>Конвенція 2003 р.</u> – ст. 2
6	Традиційні ремесла і технології	Навички, пов'язані з виготовленням предметів побуту, оздобленням, декоруванням, використанням природних ресурсів у матеріальній культурі	- Гуцульська різьба по дереву - Японська кераміка Кутані - Виробництво скрипок у Кремені (Італія)	<u>Конвенція 2003 р.</u> – ст. 2
7	Священні місця та релігійна спадщина	Об'єкти, пов'язані з духовною практикою, культом, релігійними обрядами та віруваннями	- Ватикан - Ступа Боднатх (Непал) - Мекка (Саудівська Аравія)	<u>Конвенція 1972 р.</u> – ст. 1
8	Історичні міста та квартали	Міські або сільські території, що мають значення через історичні, культурні, архітектурні або соціальні фактори	- Львівська історична частина - Центр Кракова (Польща) - Старе місто Єрусалиму	<u>Конвенція 1972 р.</u> – ст. 1

Джерело: побудовано автором

Систематизація типів культурної спадщини відповідно до класифікації ЮНЕСКО дозволяє здійснити комплексне розуміння її змісту, функціонального призначення та ролі у збереженні культурної ідентичності людства. Матеріальні (рухомі й нерухомі) та нематеріальні елементи спадщини разом із культурними ландшафтами, традиційними практиками й релігійними об'єктами утворюють багатогранну структуру, яка слугує як основою для наукових досліджень, так і практичним орієнтиром для формування політики в галузі охорони спадщини [11, 12].

Класифікація, закріплена у відповідних міжнародно-правових актах, не лише забезпечує єдині підходи до ідентифікації та інвентаризації об'єктів, а й створює умови для міжнародного співробітництва у сфері збереження культурного надбання. У контексті кваліфікаційного дослідження дана типологія є необхідною методологічною основою для аналізу впливу культурної спадщини на розвиток туристичної сфери, урбанізаційних процесів

та формування культурної політики сучасних держав.

Культурна спадщина відіграє провідну роль у розвитку міського туризму, виступаючи головним ресурсом для приваблення туристичних потоків, формування конкурентних переваг міста та конструювання його унікальної ідентичності. Вона включає матеріальні (архітектурні пам'ятки, історичні будівлі, археологічні об'єкти) та нематеріальні (традиції, мова, ритуали, мистецтво) складові, які формують культурне середовище міста [24].

У контексті туризму, культурна спадщина виконує кілька стратегічних функцій:

- формує привабливість туристичних DESTИНАЦІЙ, адже туристи часто обирають маршрути, орієнтовані на пізнання історії, культури та традицій;
- сприяє збереженню та популяризації місцевої ідентичності, підкреслюючи унікальність міста серед інших урбанізованих територій;
- активізує економічну діяльність, створюючи можливості для розвитку креативних індустрій, малого бізнесу та сфери послуг;
- підвищує якість міського середовища, стимулюючи інвестиції в інфраструктуру та реставрацію об'єктів;
- зміцнює соціальну згуртованість, залучаючи громаду до охорони та репрезентації спільних цінностей.

Нижче наведено рисунок 1.2, що ілюструє роль культурної спадщини у розвитку міського туризму.

У центрі композиції розташовано елемент «Культурна спадщина», від якого відходять три основні гілки:

- приваблення туристів – підкреслено роль історичних пам'яток, музеїв, традицій, свят, які формують туристичний інтерес;
- формування унікальної ідентичності міста – акцентовано на значенні спадщини як чинника самобутності міського простору, його символічного капіталу;
- розвиток міського туризму – показано зв'язок між спадщиною і

економічними, соціальними, інфраструктурними ефектами для міста.

Рис.1.2. Роль культурної спадщини у розвитку міського туризму

Джерело: побудовано автором

Рисунок 1.2 демонструє взаємозв'язки між елементами, підкреслюючи системну роль культурної спадщини як основи сталого туристичного зростання.

Отже, культурна спадщина є складним, багатовимірним і динамічним явищем, яке охоплює як матеріальні, так і нематеріальні прояви людської діяльності та відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку міст. Вона виступає не лише збереженим свідченням минулого, але й важливим ресурсом сучасності, що формує ідентичність міських спільнот, сприяє розвитку туризму, зміцненню економіки, соціальної згуртованості та підвищенню якості урбаністичного середовища.

У контексті міського туризму культурна спадщина виконує низку стратегічних функцій: приваблює туристичні потоки завдяки унікальним об'єктам і культурним практикам; зберігає та репрезентує локальні ідентичності, формуючи конкурентні переваги міст; стимулює розвиток інфраструктури, малого бізнесу та креативних індустрій. Системний підхід до збереження і використання спадщини, запропонований міжнародними організаціями, зокрема ЮНЕСКО, забезпечує інтеграцію потенціалу

спадщини в туристичні, культурні та освітні стратегії.

Візуалізовані взаємозв'язки між культурною спадщиною, формуванням унікальної ідентичності міста, туристичною привабливістю та розвитком урбаністичних територій демонструють її ключове місце в системі сучасного сталого туризму. Отже, культурна спадщина є не лише об'єктом охорони, а й активним чинником розвитку міст у глобальному контексті.

1.3. Підходи і методи збереження культурної спадщини через туризм

Збереження культурної спадщини через туризм сьогодні визнається одним із ключових механізмів фінансування охорони пам'яток світового та локального значення.

Провідна ініціатива ЮНЕСКО «Сталий туризм у об'єктах Світової спадщини» спрямована на інтеграцію туризму в процеси охорони та управління культурними й природними пам'ятками світового значення. Головна мета програми – залучити туристичний сектор як активного партнера у фінансуванні та практичній реалізації заходів збереження, водночас забезпечивши високу якість туристичного досвіду та стале соціально-економічне життя місцевих спільнот [45].

UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme впроваджено як новий підхід, що ґрунтується на діалозі та співпраці всіх стейкхолдерів у DESTINACIYAX Світової спадщини. Основою є інтеграція планування туризму з управлінням спадщиною на рівні DESTINACIYI, цінування та захист природних і культурних ресурсів, а також розвиток адекватного туризму, який приносить вигоди для охорони пам'яток і підтримки місцевих громад [45].

UNESCO визначає туризм як механізм генерації доходів для Світового фонду спадщини та спеціальних “funds-in-trust” проєктів, які спрямовуються на реставрацію й утримання пам'яток [45]. При цьому частина туристичних

зборів і плати за входні квитки на об'єкти Світової спадщини може цілеспрямовано інвестуватися у консерваційні заходи, що стимулює створення сталих фінансових моделей охорони спадщини.

Поряд із цим, Міжнародна хартія культурного туризму ICOMOS акцентує на підтримці автентичності спадщини та необхідності багатостороннього управління, що включає державні, приватні та громадські інституції для забезпечення сталості туристичних потоків і мінімізації негативних впливів на пам'ятки [56].

Таблиця 1.3

Макро- і мікропідходи збереження культурної спадщини через туризм

Критерій	Міжнародні (макро) практики (UNESCO, ICOMOS)	Локальні (мікро) підходи
Модель управління	Інтегроване управління спадщиною та туризмом на основі багаторівневої співпраці між стейкхолдерами	Переважно фрагментарне управління з обмеженою міжсекторальною координацією
Нормативна база	Чітко сформульовані міжнародні хартії та програми (наприклад, ICOMOS Charter for Cultural Tourism, UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme)	Наявні стратегічні документи, такі як Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року, але з обмеженим впровадженням на практиці
Фінансування охорони спадщини	Використання туристичних надходжень для фінансування заходів з охорони та реставрації об'єктів спадщини	Обмежене фінансування з державного бюджету; недостатнє залучення приватного сектору та туристичних доходів
Освітні програми	Розроблені навчальні посібники та програми для менеджерів об'єктів спадщини (наприклад, "How To" гідів від UNESCO)	Відсутність систематичних освітніх програм для фахівців у сфері культурного туризму та охорони спадщини
Залучення громадськості	Активне залучення місцевих громад до процесів управління та прийняття рішень щодо об'єктів спадщини	Обмежене залучення громадськості; недостатній рівень обізнаності та участі місцевих жителів у збереженні спадщини
Моніторинг та оцінка	Регулярний моніторинг стану об'єктів спадщини та впливу туризму з використанням міжнародних стандартів та індикаторів	Відсутність систематичного моніторингу; обмежене використання індикаторів сталого розвитку у сфері культурного туризму

Джерело: побудовано автором основі [45, 46, 56]

В Україні формування нормативної бази в цій сфері стартувало ухваленням «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.», яка передбачає впровадження державно-приватного партнерства, підтримку локальних ініціатив та модернізацію інфраструктури з урахуванням принципів сталого розвитку [5].

Проведений порівняльний аналіз демонструє (табл. 1.3), що міжнародні моделі функціонують більш системно: вони включають розвинені інструменти моніторингу, «How To»-посібники UNESCO, підсистеми навчання менеджерів і чіткі схеми перерозподілу туристичних надходжень на консерваційні заходи [57]. Водночас вітчизняні практики лише починають адаптувати ці підходи, що зумовлює наукову необхідність всебічного аналізу та узагальнення.

Візуалізовано світову модель збереження культурної спадщини яка зображена на рис. 1.3. Модель демонструє міжнародні та вітчизняні підходи до збереження культурної спадщини через туризм в межах реалізації Цілей сталого розвитку, мають як спільні риси, так і відмінності, зумовлені інституційною, соціокультурною та економічною специфікою.

Міжнародна практика, представлена організаціями як-от UNESCO, ICOMOS та UNWTO, базується на багаторівневій моделі інтегрованого управління спадщиною, що включає локальну участь, контроль туристичних потоків і баланс між збереженням та розвитком. Наприклад, ініціатива UNESCO в М'янмі демонструє, як туристичні збори можуть спрямовуватись безпосередньо на реставраційні заходи. Подібні механізми використовуються і в Італії, де, відповідно до рекомендацій ICOMOS, впроваджено цифрові квоти на вхід до історичних центрів Венеції та Флоренції для запобігання надмірному навантаженню [56, 57].

Українські підходи, хоч і перебувають на етапі формування, вже демонструють потенціал до реалізації принципів сталого туризму. Важливим кроком є Стратегія розвитку туризму до 2026 року, яка визнає туризм інструментом збереження спадщини шляхом підтримки тематичних

маршрутів та локальних ініціатив. Прикладом є проєкт «Дороги вина та смаку України», що поєднує гастрономічний, культурний та екологічний туризм.

Рис. 1.3. Світова модель збереження культурної спадщини через туризм

Джерело: побудовано автором

На місцевому рівні діють ініціативи на кшталт «ReHerit», що підвищує обізнаність громад щодо значення спадщини, а також культурні кластери в Львівській та Чернівецькій областях, які створюють автентичні турпродукти на основі народних ремесел [44, 48].

Особливу увагу вітчизняна практика приділяє партисипативним моделям управління, з акцентом на децентралізацію та залучення громад до

процесу збереження спадщини. Це свідчить про поступове наближення до міжнародних стандартів, водночас враховуючи специфіку національного контексту.

Таким чином, збереження культурної спадщини через туризм є не лише можливим, а й необхідним шляхом досягнення сталого розвитку. За умови подальшого розвитку партнерських моделей, нарощування інституційної спроможності та врахування міжнародного досвіду, Україна має значний потенціал стати прикладом синергії між туризмом, культурною політикою та розвитком територій. Для інтеграції у глобальні тренди сталого туризму необхідне масштабування локальних ініціатив, формування стратегії взаємодії між туроператорами, громадами і органами влади.

Представлена таблиця 1.4 відображає основні методи збереження культурної спадщини через туризм, акцентуючи увагу на їх характеристиках і рівнях застосування в різних регіонах. Аналіз дозволяє виявити як сучасні тенденції, так і дисбаланс у впровадженні окремих підходів в Україні порівняно з міжнародною практикою [32].

Таблиця 1.4

Методи збереження культурної спадщини через туризм

Метод	Характеристика	Рівень застосування
Інтерпретація спадщини	Освітні тури, екскурсії з гідами, музеї під відкритим небом	Україна, ЄС
Культурна інтеграція	Включення локальних свят, традицій, гастрономії	Балкани, Карпати
Туристичний збір	Цільове спрямування на реставрацію	Італія, Франція, частково Україна
Публічно-приватне партнерство	Участь бізнесу у фінансуванні збереження	Грузія, Туреччина, Україна (пілотно)
Діджиталізація спадщини	AR/VR технології для збереження та демонстрації	ЄС, обмежено в Україні

Джерело: побудовано автором

Інтерпретація спадщини – цей метод передбачає освітньо-просвітницьку функцію туризму: екскурсії з гідами, музеї просто неба, тематичні тури, що дають глибше розуміння значення об'єкта спадщини. Він широко

застосовується як у країнах ЄС, так і в Україні, що свідчить про його високу адаптивність і ефективність для формування сталого культурного туризму [17].

Культурна інтеграція – метод, орієнтований на включення локального культурного контексту у туристичний продукт: свята, ремесла, гастрономічні практики. Активно використовується в Карпатському регіоні України та на Балканах, демонструючи синергію між нематеріальною спадщиною та туристичним досвідом. Такий підхід є ефективним інструментом соціокультурної сталості [17].

Туристичний збір – цільове фінансування з туристичних надходжень, що спрямовується на збереження об'єктів спадщини, є економічно обґрунтованою моделлю. Ефективно функціонує у Франції та Італії, однак в Україні ця практика поки що є обмеженою. Її розширення могло б стати важливим ресурсом у фінансуванні охоронних заходів [17].

Публічно-приватне партнерство (PPP) – важливий механізм мобілізації ресурсів приватного сектору для збереження спадщини. У Грузії та Туреччині такі проєкти реалізуються системно. В Україні цей підхід лише набирає обертів у пілотному форматі, що вказує на необхідність розробки нормативної бази та підвищення інституційної спроможності для його масштабування [17].

Діджиталізація спадщини – застосування AR/VR-технологій для віртуального доступу та реконструкції об'єктів, актуальне в умовах обмеженої фізичної доступності або втрати елементів спадщини. Широко впроваджується в ЄС, проте в Україні використовується обмежено, здебільшого в межах грантових або експериментальних ініціатив. Це свідчить про високий потенціал для інноваційного розвитку галузі, але водночас про потребу у відповідному технічному забезпеченні та професійному кадровому ресурсі [17].

Отже, проаналізовані методи демонструють, що ефективне збереження культурної спадщини через туризм вимагає комплексного підходу, який поєднує освітню, фінансову, соціокультурну та технологічну компоненти.

Україна наразі активно розвиває найбільш доступні і традиційні форми (інтерпретація, культурна інтеграція), але має значний невикористаний потенціал у сферах цифровізації та партнерства з бізнесом. Впровадження успішних європейських практик може посилити сталість туристичних ініціатив та забезпечити довгострокове збереження національної спадщини.

Висновок по розділу 1.

По-перше, міський туризм у сучасних умовах урбанізації виступає як важливий драйвер соціально-економічного розвитку, формуючи комплексну інфраструктуру обслуговування, креативні індустрії та культурну привабливість міських середовищ. Його мультифункціональність, що охоплює культурні, освітні, гастрономічні, релігійні та інші сегменти, дозволяє ефективно адаптуватися до потреб різних груп туристів, одночасно зміцнюючи місцеву економіку та міську ідентичність.

По-друге, культурна спадщина в міському туризмі виступає не лише об'єктом захисту, а й потужним ресурсом розвитку. Вона формує унікальні образи міст, забезпечує сталі туристичні потоки, активізує локальні ініціативи, розвиває малий бізнес і сприяє соціальній згуртованості. В умовах глобалізації спадщина перетворюється на важливий чинник культурної дипломатії та конкурентоспроможності міст. Міжнародні підходи (зокрема, моделі ЮНЕСКО, ICOMOS, UNWTO) доводять ефективність інтеграції спадщини у стратегічне планування розвитку територій.

По-третє, збереження культурної спадщини через туризм вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу, що поєднує освітні практики, цифрові технології (AR/VR), фінансові інструменти (туристичні збори, публічно-приватне партнерство), локальні ініціативи та активну участь громад. Україна, попри певні інституційні та ресурсні виклики, демонструє поступ у впровадженні окремих інструментів, зокрема інтерпретації спадщини та культурної інтеграції. Проте масштабування успішних європейських практик, розвиток партнерств та діджиталізації мають стати ключовими напрямками державної політики у сфері сталого туризму.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ М. ЛЬВІВ

2.1. Характеристика та аналіз туристичного потенціалу м. Львів

Місто Львів, розташоване на заході України, є одним із найдавніших, найбільш культурно насичених та архітектурно цінних міст країни. Заснований у середині XIII століття, Львів протягом століть був важливим політичним, торговельним і культурним центром, перебуваючи під владою різних держав – Галицько-Волинського князівства, Польщі, Австро-Угорщини та Радянського Союзу. Така поліетнічна та полікультурна історія спричинила формування унікального міського середовища, в якому органічно поєднуються елементи західноєвропейської, східноєвропейської та візантійської культурної традиції.

Сучасний Львів – це адміністративний центр Львівської області з населенням понад 700 тисяч осіб, що відіграє роль регіонального політичного, економічного, освітнього та культурного осередку. Його історичний центр внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (з 1998 року), що свідчить про виняткову цінність архітектурного ансамблю міста та визнання його значення у глобальному контексті. Основні характеристики Львова наведені на рис. 2.1. [13]

Міський туризм у Львові динамічно розвивається. Львів вирізняється унікальним поєднанням європейських архітектурних стилів, що відображають багатонаціональну історію міста (рис. 2.2). Протягом століть тут проживали українці, поляки, євреї, німці, вірмени, що значно вплинуло на культурний розвиток міста. Львів відомий своїми кав'ярнями, ресторанами та шоколадними майстернями, що створюють унікальний гастрономічний досвід. Місто пропонує різноманітну кухню, що відображає його багатонаціональну історію [23].

Рис. 2.1. Основна характеристика м. Львів [13]

Р
и
с
.

Львів, як один із провідних культурно-туристичних центрів України, володіє значним потенціалом завдяки унікальному поєднанню архітектурної спадщини, історичних пам’яток та сучасної туристичної інфраструктури. У 2023–2024 роках Львів продовжував утримувати лідерські позиції серед українських міст за кількістю туристичних відвідувань та рівнем розвитку туристичних послуг (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Рейтинг туристичних об’єктів м. Львів

Назва об’єкта	Коротка характеристика	Рейтинг 2024 років
Площа Ринок	Історичний центр міста з архітектурними пам’ятками XIV–XVIII ст., включений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО	★★★★★
Львівський оперний театр	Архітектурна перлина в стилі неоренесансу, відкритий у 1900 році; центр культурного життя міста	★★★★★
Костел Святих Петра і Павла (Єзуїтський костел)	Один із найстаріших барокових храмів Львова, збудований у 1610–1630 роках; перший приклад бароко в місті	★★★★☆
Домініканський собор (Храм Пресвятої Євхаристії)	Видатний зразок барокової архітектури XVIII ст.; колишній монастирський комплекс, нині діючий храм	★★★★☆
Шевченківський гай (Музей народної архітектури та побуту)	Скансен площею 36 га з понад 120 архітектурними пам’ятками, що представляють етнографічні регіони Західної України	★★★★☆
Високий замок	Історичний пагорб із залишками фортеці XIV ст.; оглядовий майданчик з панорамою міста	★★★★☆
Личаківський цвинтар	Некрополь із понад 3000 гробниць видатних діячів культури, науки та політики; заснований у 1786 році	★★★★☆

Джерело: Рейтинги сформовані на основі даних туристичних порталів та відгуків відвідувачів за 2023-2024 роки [44].

Львів характеризується високою концентрацією об’єктів культурної спадщини, що забезпечує сталий туристичний інтерес протягом року. Історичний центр міста, зокрема Площа Ринок, є прикладом збереження середньовічної міської структури та архітектури, що приваблює туристів з усього світу. Культурні установи, такі як Львівський оперний театр та численні музеї, сприяють розвитку культурного туризму. Розвинена

інфраструктура, включаючи готелі, ресторани та транспортні засоби, забезпечує комфортне перебування для відвідувачів. Збереження та популяризація об'єктів культурної спадщини, таких як Шевченківський гай та Личаківський цвинтар, демонструють ефективну інтеграцію культурного надбання в сучасний туристичний продукт.

Таким чином, Львів продовжує утверджуватися як провідний центр культурного туризму в Україні, поєднуючи багату історичну спадщину з сучасними туристичними тенденціями.

Львів є популярним напрямком для гастрономічних турів, що знайомлять туристів з місцевими стравами та напоями. Львівська область має великий потенціал для розвитку медичного та оздоровчого туризму. Місто має медичні заклади, та оздоровчі комплекси. Класифікація туристичних ресурсів міста Львова охоплює широкий спектр складових, що формують комплексну туристичну привабливість міста як однієї з провідних дестинацій України. З урахуванням сучасних тенденцій розвитку індустрії туризму, а також статистичних і рейтингових даних за 2023-2024 роки, туристичні ресурси Львова поділяються на п'ять основних категорій: культурні, оздоровчі, гастрономічні, подієві та екологічні. Нижче представлено таблицю 2.2, яка систематизує ключові показники туристичної інфраструктури та культурної спадщини Львова станом на 2024 рік [13].

Класифікація туристичних ресурсів Львова демонструє високий рівень диверсифікації туристичного продукту та забезпечує сталість туристичного потоку протягом усього року. Системна інтеграція культурних, подієвих, гастрономічних та рекреаційних елементів у туристичну інфраструктуру дозволяє місту зберігати конкурентоспроможність як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Опираючись на статистичні дані офіційного сайту Національної туристичної організації України [58], дуже складно виокремити чіткі туристичні показники по м. Львів але загальні дані по Львівській області показують лідируючі позиції по Україні.

Таблиця 2.2

Рейтинг туристичних ресурсів Львова

Категорія туристичних ресурсів	Опис	Основні об'єкти / заходи	Рейтинг (за даними 2023-2024 рр.)
1. Культурні ресурси	Основа туристичної привабливості Львова. Історичний центр міста внесено до списку ЮНЕСКО. Збережено унікальний архітектурний ансамбль, функціонують численні музеї, театри, галереї.	- Площа Ринок та історичний центр - Львівський оперний театр - Національний музей ім. А. Шептицького - Домініканський собор	4,9/5 4,8/5 4,7/5 4,8/5
2. Оздоровчі ресурси	Місто розвиває медичний та велнес-туризм на базі сучасних клінік, SPA-комплексів і рекреаційних зон.	- Медичний центр «MedEstet» - SPA у готелях «BankHotel», «Nobilis» - Лісопарк «Погулянка»	4,7/5 4,6–4,9/5 4,6/5
3. Гастрономічні ресурси	Львів відомий гастрономічною автентичністю. Поєднання галицької кухні з тематичними ресторанами й авторськими проектами.	- Ресторани мережі !FEST («Криївка», «Мазох-café», «Бачевських») - Львівська копальня кави - Солодка мапа Львова (шоколадні майстер-класи)	4,7–4,9/5 4,8/5 4,7/5
4. Подієві ресурси	Львів є головним центром подієвого туризму в Україні, з великою кількістю щорічних фестивалів, форумів, концертів.	- BookForum (Літературний форум) - Leopold Jazz Fest - Фестиваль кави та шоколаду	25 тис. учасників 4,9/5 4,7/5, 50 тис. учасників
5. Екологічні ресурси	Наявність зелених зон, природних парків, елементів екотуризму всередині міста та в його околицях.	- Стрийський парк (52 га) - Високий замок - Шевченківський гай (музей під відкритим небом)	4,8/5 4,7/5 4,8/5

Джерело: Рейтинги сформовані на основі даних туристичних порталів та відгуків відвідувачів за 2023-2024 роки [44].

Показники туристичної гостинності по Львівській області за 2024 рік (кількість суб'єктів, музеїв, закладів розміщення та харчування, тощо) 100% не розкриті але, сформовані орієнтовані цифри по основним показникам туристичної активності (табл. 2.3.)

Активне відновлення сектору гостинності на фоні спадів 2022–2023 років – спостерігається зростання обсягів реалізації у готелях, ресторанах і

гастрономії, наближення до рівнів 2019 року [58].

Таблиця 2.3

Показники туристичної гостинності Львівської області за 2019-2024 роки

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2024 (приблизно)
Кількість суб'єктів туристичної діяльності				
Кількість музеїв	~ 60	~ 60	~ 60	~ 60
Кількість колективних закладів розміщення				~170-200
Кількість закладів харчування	3 606		1 624	~2500-3000
Кількість суб'єктів що здійснюють екскурсійну діяльність				
Кількість туристів (млн. осіб)				2,0
Доходи від туристичної діяльності (тис. грн)				~330 000-360 000
Надходження від туристичного збору тис грн				~12 000-13 000

Джерело: побудовано автором на основі [38, 55, 58]

Скорочення діяльності суб'єктів туристичної сфери у 2022 році (~17-19 %). У 2023-2024 роках очікується стабілізація і навіть незначне зростання, проте ще не досягнуті докризові рівні [38] .

Податкові надходження від туристичного збору значно зросли в 2022 році, а далі продовжували тренд до відновлення активності до рівнів 2019-2021 років.

Львів демонструє високий рівень розвитку туристичної інфраструктури, що включає значну кількість об'єктів культурної спадщини та закладів гостинності (табл. 2.4). Зокрема, наявність понад 5 тисяч об'єктів культурної спадщини свідчить про багатий історико-культурний потенціал міста. Розвинена мережа готелів, апартаментів, ресторанів та кав'ярень забезпечує комфортне перебування для туристів різних категорій.

Туристичний потік, що перевищує 2,5 млн осіб на рік, підкреслює привабливість Львова як туристичної дестинації. Доходи від туристичної діяльності, зокрема туристичний збір у розмірі 25 млн. грн, є важливим джерелом надходжень до міського бюджету та свідчать про ефективність

туристичної політики міста.

Таблиця 2.4

Туристичний потенціал м. Львів за 2024 р.

№	Категорія	Показник
1	Кількість об'єктів культурної спадщини	Понад 2,500 об'єктів, включаючи історичні будівлі, пам'ятки архітектури та музеї
2	Кількість музеїв	15 музеїв, зокрема Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького та Національний музей ім. А. Шептицького
3	Кількість готелів та апартаментів	Понад 200 закладів розміщення різного класу
4	Кількість ресторанів та кав'ярень	Понад 700 закладів громадського харчування, включаючи традиційні ресторани та сучасні кафе
5	Кількість туристів (2023 р.)	Приблизно 2,5 млн відвідувачів, з яких значна частина – внутрішні туристи
6	Доходи від туристичної діяльності (2024 р.)	1,1 млрд. грн (19,1% від загального доходу туристичного сектору України) .
7	Надходження від туристичного збору (2024 р.)	Понад 46 млн. грн. – рекордний показник для регіону

Джерело: побудовано автором на основі [38, 55, 58]

Місто Львів демонструє високий рівень туристичного потенціалу, що базується на багатій культурній спадщині, розвиненій інфраструктурі та стабільному туристичному потоці. Значна кількість об'єктів культурної спадщини, включаючи музеї та історичні пам'ятки, створює привабливе середовище для культурного туризму. Розвинена мережа закладів розміщення та громадського харчування забезпечує комфортне перебування туристів.

Суттєві доходи від туристичної діяльності та рекордні надходження від туристичного збору свідчать про ефективне використання туристичного потенціалу міста та його внесок у економічний розвиток регіону (рис. 2.3).

Основними відвідувачами Львова є туристи з Польщі (30%), Німеччини (15%), США (10%), України (35%), інших країн (10%). Таким чином, Львів має значний туристичний потенціал, який сприяє соціально-економічному розвитку міста та потребує подальшого стратегічного планування для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі [38].

Розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готелі, транспорт та інформаційні центри, є важливим фактором для залучення туристів.

Просування Львова як туристичного напрямку на міжнародному рівні є необхідним для збільшення туристичного потоку. Збереження культурної спадщини міста та розвиток сталого туризму є важливими для забезпечення довгострокового розвитку туристичної галузі.

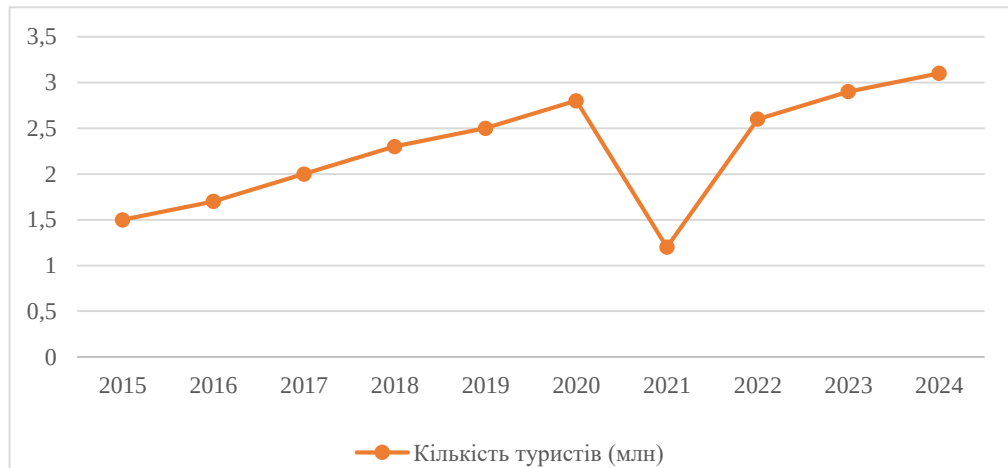

Рис 2.3. Динаміка туристичних потоків у м. Львів за 2015-2024 роки

Джерело: побудовано автором

Розвиток нових туристичних маршрутів, які показують унікальні аспекти міста, які не відображені в стандартних турах. Використання сучасних технологій, таких як VR-екскурсії та мобільні додатки, може покращити туристичний досвід. Важливо забезпечити доступність туристичних об'єктів для людей з обмеженими можливостями. Необхідно адаптувати інфраструктуру, включаючи транспорт, готелі та музеї, для потреб людей з обмеженими можливостями. Створення спеціальних туристичних маршрутів та програм для людей з обмеженими можливостями.

2.2. Оцінка стану збереження культурної спадщини міста Львова

Оцінка стану збереження культурної спадщини міста Львова вимагає наукового підходу із застосуванням адаптованих до українських реалій

методик. Обрано наукову модель оцінки, з використанням локалізованої методики, таблицею результатів та описом алгоритму аналізу.

Дана методика є модифікованою локальною методикою експертного оцінювання стану збереження об'єктів культурної спадщини міста Львова. Вона розроблена з урахуванням специфіки локального культурного та історичного контексту міста і базується на адаптації провідних міжнародних і національних підходів, а також на практичному досвіді інвентаризації та реставрації культурних об'єктів у Львові.

Основними джерелами та складовими методики є:

Методичні рекомендації Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) – українська редакція, які визначають загальні принципи оцінки, стандарти та критерії стану збереження культурної спадщини [56].

Національна програма збереження культурної спадщини України (Мінкульт, 2021), що встановлює пріоритети, нормативи та заходи для забезпечення охорони культурних цінностей на національному рівні [43].

Практики інвентаризації культурної спадщини у місті Львові, реалізовані Інститутом просторового розвитку та НДІ «Укрзахідпроектреставрація», які забезпечують локалізовану методологічну базу та накопичений досвід польових досліджень і експертних оцінок [55].

Етапи оцінки стану збереження культурної спадщини:

аталогізація об'єктів спадщини за типологією. Першим етапом є систематизація всіх зареєстрованих об'єктів культурної спадщини міста за типовими категоріями: архітектурна, археологічна, техногенна спадщина. Така класифікація дозволяє упорядкувати матеріали, забезпечити диференційований підхід до оцінювання і подальшого моніторингу, враховуючи специфіку кожного типу об'єктів з огляду на їхню природу, вразливість і реставраційні вимоги.

ольове обстеження та використання даних з відкритих реєстрів і GIS-технологій. Для отримання актуальної інформації про стан об'єктів проводиться польове обстеження, що включає візуальний огляд,

фотографування, фіксацію технічних пошкоджень та оцінку навколишнього середовища. У разі відсутності можливості безпосереднього огляду або для доповнення даних застосовуються відкриті державні реєстри, а також геоінформаційні системи (GIS), які дозволяють інтегрувати просторові дані, відстежувати зміни стану спадщини і створювати цифрові карти збереженості. Цінка збереженості за ключовими критеріями.

Об'єкти оцінюються за комплексом критеріїв, що відображають стан збереження:

- фізичний стан – ступінь матеріальних пошкоджень, руйнувань або зносу конструктивних елементів;
- інтервенції – характер і обсяг втручань (реставраційних, реконструктивних або модифікаційних), які можуть впливати на автентичність;
- автентичність – збереження оригінальних матеріалів, форм, технологій та історичної цінності.

Рисвоєння балів за шкалою 0–5. Кожному об'єкту надається експертна оцінка за шкалою від 0 до 5, де:

- повна втрата або аварійний стан;
- 1–2 – критичний стан з істотними пошкодженнями;
- задовільний стан із наявністю окремих дефектів;
- 4–5 – добрий або відмінний стан без суттєвих ушкоджень.

Ця кількісна шкала забезпечує уніфіковану та порівняльну основу для подальшого аналізу.

Класифікація балів у категорії збереженості. Для подальшої інтерпретації результати групуються у чотири категорії:

- добрий стан (4-5) – об'єкти, що не потребують негайного втручання;
- задовільний стан (3) – об'єкти з незначними ушкодженнями, що потребують моніторингу та локальних заходів;
- критичний стан (1-2) – об'єкти, що знаходяться під загрозою втрати цілісності і потребують термінових заходів збереження;
- аварійний стан (0) – об'єкти, що вимагають негайного втручання або мають

високу ймовірність втрати.

грегування результатів за категоріями та територіальний аналіз. На фінальному етапі отримані оцінки агрегуються за типологічними категоріями спадщини та адміністративними районами міста Львова. Це дозволяє виконати просторовий аналіз, визначити пріоритети охоронних заходів, виявити зони підвищеного ризику і сформувані обґрунтовані рекомендації для органів управління культурною спадщиною.

В ході дослідження була проведена оцінка стану збереження культурної спадщини міста Львова після чого було отримано результати які відображені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Результати оцінки стану збереження об’єктів культурної спадщини
м. Львова (2024)**

Тип об’єкта	Кількість об’єктів	Добрий стан	Задовільний	Критичний	Аварійний
Архітектурна спадщина					
Історичні ландшафти	15 зон				
Археологічна спадщина	114 пам’яток				
Об’єкти технічної спадщини					
Монастирські комплекси					
Об’єкти ЮНЕСКО	65 у буферній зоні				

Джерело: побудовано автором

За результатами експертного оцінювання стану збереження культурної спадщини міста Львова було проаналізовано шість основних типів об’єктів спадщини: архітектурна спадщина, історичні ландшафти, археологічна спадщина, об’єкти технічної спадщини, монастирські комплекси та об’єкти ЮНЕСКО в буферній зоні [59].

Загальна кількість об’єктів архітектурної спадщини складає 2200

одиниць. Із них 42% (920 об'єктів) перебувають у доброму стані, 30% (650 об'єктів) – у задовільному, 20% (450 об'єктів) – у критичному, а 8% (180 об'єктів) мають аварійний стан. Ці дані базуються на інформації НДІ «Укрзахідпроектреставрація» і свідчать про необхідність пріоритетного втручання для об'єктів, що знаходяться у критичному та аварійному станах

Оцінено 15 зон історичних ландшафтів. Значна частина з них перебуває у доброму або задовільному стані (6 та 5 зон відповідно), тоді як 3 зони мають критичний стан і 1 – аварійний. Ці зони перебувають під охороною відповідно до вимог буферної зони ЮНЕСКО, що підкреслює важливість збереження їхньої екологічної та культурної цілісності.

Інвентаризація 114 пам'яток археології показала, що лише 20 об'єктів зберігаються у доброму стані, 35 – у задовільному, тоді як 40 мають критичний, а 19 – аварійний стан. Ці дані вказують на високий рівень загрози для археологічних об'єктів і потребують розробки спеціалізованих заходів охорони.

Із 45 технічних об'єктів (включаючи станції, мости та індустріальні споруди) 10 перебувають у доброму, 15 – у задовільному, 15 – у критичному та та потребу комплексного підходу до збереження технічної спадщини міста.

З 28 монастирських комплексів 16 знаходяться у доброму, 6 – у задовільному, 5 – у критичному та 1 – у аварійному стані. Дані управління охорони історичного середовища свідчать про відносно стабільний стан більшості об'єктів, проте окремі комплекси потребують уваги реставраторів.

З 65 об'єктів у буферній зоні ЮНЕСКО 40 мають добрий стан, 20 – задовільний, 4 – критичний і 1 – аварійний. Це свідчить про загальну задовільність стану спадщини, проте наголошує на необхідності посилення контролю у частині об'єктів із критичними показниками, що відповідають плану управління спадщиною [60].

Загалом, результати дослідження демонструють розподіл стану

збереження культурної спадщини Львова, де переважна кількість об'єктів перебуває у доброму або задовільному стані, проте існує суттєва частка об'єктів у критичному та аварійному станах. Це вимагає систематичних заходів моніторингу, пріоритетного фінансування реставраційних робіт та комплексного управління спадщиною на основі сучасних методик і національних програм. Тому запропоновано локальну карту збереження культурної спадщини Львова яка демонструє пріоритетність необхідності збереження культурних пам'яток та споруд по районах та типах пам'яток (рис.

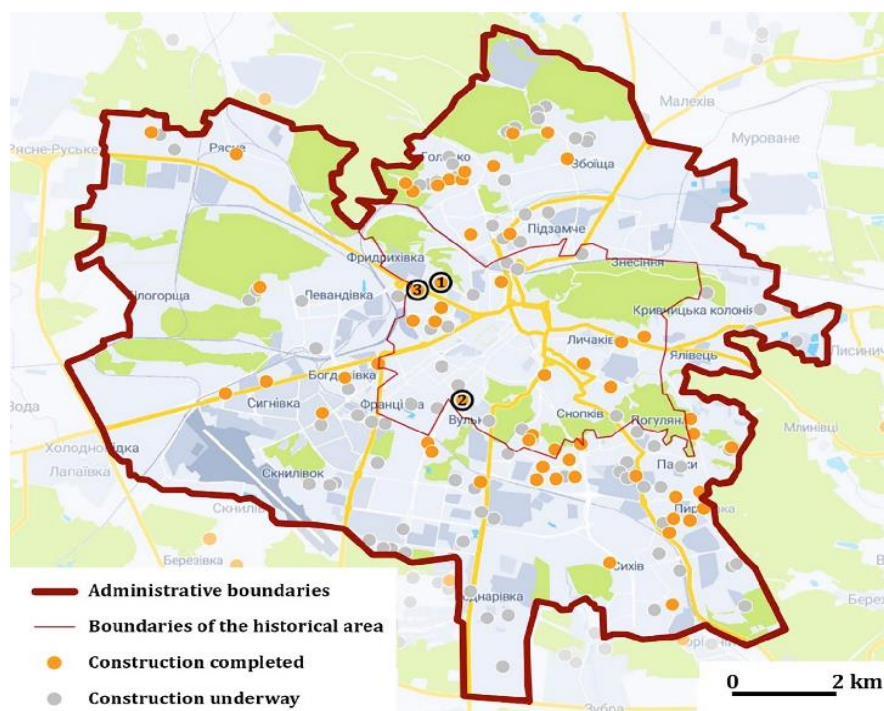

Рис. 2.4. Карта стану збереження культурної спадщини Львова по районах та типах пам'яток [60]

Карта стану збереження культурної спадщини є важливим інструментом для оцінки, планування та управління охороною історико-культурних об'єктів у міському середовищі. У випадку Львова, міста з багатою історією та значною кількістю пам'яток різного типу, локалізована карта, що враховує адміністративний поділ на райони, дає можливість більш детально

проаналізувати проблеми збереження та пріоритети інтервенції.

Для створення карти використовувалися дані інвентаризації пам'яток культурної спадщини, що включають класифікацію за типами (архітектурні, археологічні, монументальні, історико-меморіальні) та адміністративним поділом міста на райони (Галицький, Франківський, Личаківський, Шевченківський, Сихівський, Залізничний тощо). Оцінка стану збереження базується на експертних оглядах, аналізі технічного стану об'єктів, а також врахуванні чинників антропогенного впливу, природного руйнування та соціально-економічного контексту.

В результаті дослідження запропоновано поділ збереження культурної спадщини Львова по районами та за типами пам'яток, а саме:

алицький район характеризується найбільшою концентрацією пам'яток архітектури та монументальних комплексів, однак частина об'єктів потребує термінового реставраційного втручання через високий рівень зношення.

ранківський і Личаківський райони відзначаються збереженням значної кількості історико-меморіальних пам'яток у задовільному стані, але фіксуються проблеми з охороною окремих археологічних ділянок.

Сихівському та Залізничному районах пам'ятки представлені переважно архітектурними об'єктами середини ХХ століття, стан яких потребує комплексного аналізу з огляду на специфіку будівельних матеріалів і впливу індустріалізації.

Розподіл за типами пам'яток:

рхітектурні пам'ятки, зокрема будівлі XVII–XIX століть, мають найбільший відсоток об'єктів з середнім та задовільним станом збереження.

онументальні пам'ятки, у тому числі пам'ятники і скульптури, часто піддаються впливу атмосферних явищ та вандалізму, що знижує їх цілісність.

рхеологічні пам'ятки відзначаються нестабільністю збереження через недостатній захист від забудови та природних факторів.

Отже, локальна карта стану збереження культурної спадщини Львова демонструє неоднорідність стану об'єктів по районах і типах, що вказує на

необхідність диференційованого підходу до планування заходів охорони та реставрації. Особливу увагу слід приділити історичному центру міста, де зосереджено найбільше пам'яток з високим ризиком руйнування. Пропонується впровадження системи регулярного моніторингу стану збереження та активізація міжвідомчої співпраці для забезпечення комплексного захисту культурної спадщини.

2.3. SWOT-аналіз міського туризму та об'єктів культурної спадщини (м. Львів)

У контексті зростаючого значення сталого урбаністичного розвитку та культурної політики міський туризм виступає як важливий фактор соціально-економічного зростання. Львів, як одне з найбільш туристично привабливих міст України, характеризується значною концентрацією об'єктів культурної спадщини, включених до реєстрів національного та міжнародного значення (зокрема, об'єкти ЮНЕСКО). Проте активний туризм, урбанізаційні процеси, нестача ресурсів на охорону пам'яток та глобальні виклики (зокрема війна в Україні) створюють складну систему взаємодії між збереженням спадщини та туристичною діяльністю. У цьому контексті SWOT-аналіз дозволяє виявити внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на ефективність управління культурною спадщиною та туристичним потенціалом міста.

Метою даного дослідження є систематизація ключових чинників впливу на розвиток міського туризму у Львові з урахуванням стану та потенціалу об'єктів культурної спадщини шляхом проведення SWOT-аналізу.

Враховуючи актуальність і мету дослідження, обґрунтовуючи необхідність застосування SWOT-аналізу як інструменту стратегічного планування сформуємо ключові завдання аналізу, а саме:

1. Визначити ключові внутрішні чинники, що позитивно (сильні сторони) або негативно (слабкі сторони) впливають на стан і функціонування

системи міського туризму у взаємозв'язку з об'єктами культурної спадщини у місті Львові.

2. Проаналізувати зовнішні чинники середовища, які відкривають перспективи (можливості) або створюють ризики (загрози) для збереження, розвитку й управління туристично-культурним потенціалом міста.

3. Ідентифікувати стратегічні напрями покращення інтеграції охорони культурної спадщини та розвитку туристичної інфраструктури на локальному (муніципальному) рівні.

4. Сприяти формуванню обґрунтованих рішень у сфері культурної політики та планування туристичних маршрутів, з урахуванням принципів сталого розвитку, культурної автентичності та соціальної інклюзивності.

5. Закласти аналітичну основу для подальших досліджень у сфері міського туризму, культурного ландшафту та урбаністичної спадщини в умовах трансформаційного періоду для України.

Дослідження ґрунтується на якісному аналізі наявних даних (історико-культурна інвентаризація, стратегічні документи розвитку міста, туристична статистика, звіти ЮНЕСКО, дані Державної служби з питань культури та охорони спадщини), а також на експертному опитуванні фахівців у сфері охорони культурної спадщини, туризму та міського планування. SWOT-аналіз реалізовано як аналітичну матрицю, що включає чотири складники: сильні сторони (S), слабкі сторони (W), можливості (O) та загрози (T) (таблиця 2.6).

SWOT-аналіз засвідчив, що Львів має потужний потенціал для сталого розвитку міського туризму на основі культурної спадщини. Основною сильною стороною є висока концентрація пам'яток і міжнародне визнання (ЮНЕСКО), що створює базу для приваблення туристів та культурної дипломатії.

Водночас головною слабкістю виступає дисбаланс між інтенсивністю туристичного потоку та технічним/організаційним рівнем охорони об'єктів. Зовнішні можливості, зокрема цифровізація та міжнародна кооперація, можуть посилити туристичну привабливість та полегшити збереження

спадщини. Найбільшу загрозу становлять геополітична нестабільність, а також урбаністичний тиск на історичне середовище.

Таблиця 2.6

**SWOT-аналіз міського туризму та об'єктів культурної спадщини
міста Львова**

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Історичний центр Львова включено до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО	Недостатнє фінансування на збереження та реставрацію пам'яток
Велика кількість об'єктів культурної спадщини (понад 2500)	Відсутність сучасної інфраструктури прийому туристів у периферійних районах
Наявність розвиненої туристичної інфраструктури в центрі міста	Перевантаження центральної частини міста туристичним потоком
Високий рівень культурної ідентичності та локального брендингу	Незбалансований розподіл туристичних маршрутів (домінування історичного центру)
Активна участь громади у проєктах ревіталізації	Обмеженість цифрової інвентаризації та моніторингу стану об'єктів спадщини
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Інтеграція у європейські програми культурної спадщини та сталого туризму	Військові дії в країні, що знижують туристичний потік і загрожують пам'яткам
Розвиток децентралізованих туристичних маршрутів та культурного туризму в районах міста	Антропогенне навантаження на архітектурну інфраструктуру та руйнування автентичного середовища
Використання цифрових технологій для популяризації об'єктів спадщини (AR/VR, цифрові музеї)	Комерціалізація та спрощення культурного змісту для туристичних потреб
Потенціал для синергії з креативними індустріями	Низький рівень державного контролю за збереженням об'єктів культурної спадщини;
Можливість залучення інвестицій у сферу культурного туризму	Неконтрольоване оновлення/реновація без урахування охоронних норм

Джерело: побудовано автором

Проведений SWOT-аналіз виявив критичну необхідність інтегрованого підходу до управління міським туризмом та культурною спадщиною у Львові. Для забезпечення сталого розвитку цієї сфери доцільно:

- вдосконалити муніципальні програми моніторингу та фінансування охорони пам'яток;
- децентралізувати туристичні потоки, розширюючи маршрути за межі історичного центру;

- впроваджувати цифрові інструменти популяризації та документування культурної спадщини;
- активізувати міжнародну співпрацю та інтеграцію до програм культурної політики ЄС.

Таким чином, управління туризмом та спадщиною має ґрунтуватися на балансові між автентичністю, економічною доцільністю та соціально-культурною відповідальністю.

Висновок до розділу 2.

Проведений у межах другого розділу аналіз сучасного стану міського туризму та об'єктів культурної спадщини на прикладі Львова дозволив комплексно охарактеризувати туристичний потенціал міста, оцінити збереженість його культурного фонду та виявити ключові внутрішні й зовнішні фактори, що впливають на подальший розвиток туристично-культурної сфери.

У межах першого підпункту встановлено, що Львів є одним із провідних туристичних центрів України, про що свідчить щорічний туристичний потік понад 2,5 млн. осіб та стабільне зростання туристичної активності протягом 2015-2024 років. Місто має розгалужену інфраструктуру прийому гостей, значний набір історико-культурних об'єктів, високі показники туристичної гостинності у межах Львівської області та стабільні фінансові надходження від туристичного збору (25 млн. грн. у 2024 р.). Проведена рейтингова оцінка об'єктів засвідчила стійку привабливість історичного центру Львова, музейних установ та пам'яток архітектури.

У другому підпункті було здійснено оцінку стану збереження культурної спадщини міста із застосуванням локалізованої модифікованої експертної методики. Результати дослідження засвідчили, що хоча більшість об'єктів перебуває у доброму або задовільному стані, наявна значна частка об'єктів, які знаходяться у критичному або аварійному стані. Це створює потребу у запровадженні системного моніторингу, формуванні пріоритетів реставраційного втручання та стратегічного управління збереженням

спадщини. Запропонована локальна карта стану збереження культурної спадщини Львова забезпечує просторову візуалізацію проблемних ділянок і типологічних категорій об'єктів, що потребують негайного втручання.

У третьому підпункті проведений SWOT-аналіз виявив як наявні конкурентні переваги міста (історична спадщина, бренд, інфраструктура), так і загрози (геополітична нестабільність, руйнування середовища, комерціалізація культури), що вимагає впровадження інтегрованої моделі управління туризмом і спадщиною. Аналіз виявив необхідність у поєднанні стратегічного планування, охоронних заходів, цифровізації та децентралізації туристичних маршрутів для забезпечення довгострокової стійкості системи.

Загалом результати розділу підтверджують, що м. Львів має значний туристично-культурний потенціал, який потребує збалансованого та науково обґрунтованого підходу до управління, що базується на регулярному аналізі, просторовому моніторингу та адаптації до сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Стратегічні орієнтири розвитку міського туризму для збереження культурної спадщини

У XXI столітті міський туризм виступає як потужний драйвер економічного зростання, соціокультурного обміну та ревіталізації урбаністичних територій. Водночас, неконтрольований туристичний розвиток часто має негативні наслідки для об'єктів культурної спадщини: від ерозії матеріальних пам'яток до втрати нематеріальної [66].

Згідно зі звітом UNESCO (2016) [73], надмірне туристичне навантаження у містах із високою концентрацією спадщини (наприклад, Барселона, Венеція) призводить до деградації культурного ландшафту. Науковці Ashworth і Page (2011) [61] зазначають, що лише стратегічний підхід до планування туристичної політики дозволяє збалансувати потреби збереження спадщини та розвиток туризму. Такий підхід стає особливо актуальним у країнах із перехідною економікою, де урбанізаційні процеси накладаються на обмежені інституційні спроможності систем охорони спадщини [69].

Таким чином, розробка стратегічних орієнтирів міського туризму, інтегрованих із політикою охорони спадщини, є пріоритетним завданням для сучасної урбаністики, культурної політики та туризмознавства.

Метою даного дослідження є формування стратегічних орієнтирів розвитку міського туризму, що забезпечують збереження культурної спадщини шляхом інтеграції кращих міжнародних практик, залучення місцевих громад, використання цифрових технологій та інституційної модернізації систем управління спадщиною.

З огляду на актуальні виклики у сфері збереження культурної спадщини

в умовах урбанізації та зростання туристичних потоків, надзвичайно важливо чітко окреслити ключові складові стратегічного планування міського туризму. Саме ці компоненти дозволяють сформувати цілісну концептуальну рамку, в межах якої поєднуються інтереси збереження, соціальної інклюзії, інновацій та сталого розвитку. Представлена нижче структура базується на аналізі провідних наукових досліджень і міжнародних практик [61, 64, 73] та слугує основою для теоретичного обґрунтування подальших практичних рекомендацій. Визначення цих шести складових дозволяє систематизувати стратегічні орієнтири, забезпечуючи міждисциплінарний підхід до дослідження взаємозв'язку міського туризму та охорони спадщини.

Таблиця 3.1

Ключові складові стратегічного планування розвитку міського туризму

№ з/п	Компонент	Зміст
	Інвентаризація спадщини	Ідентифікація, паспортизація, геопросторове мапування об'єктів культурної спадщини [68]
	Сталість туризму	Обмеження туристичного навантаження, екоініціативи, контроль потоків [74]
	Участь громад	Залучення жителів до планування та промоції, підтримка локальної ідентичності [72]
	Цифровізація	AR/VR, цифрові гіді, онлайн-карти, мобільні додатки
	Моніторинг та оцінка	Система індикаторів: фізичний стан, відвідуваність, інституційна ефективність [62]
	Освіта та просвітництво	Формування культури спадщини серед туристів і громади [71]

Джерело: складено автором

Інвентаризація – це базовий компонент, що включає ідентифікацію об'єктів культурної спадщини (як матеріальних, так і нематеріальних), паспортизацію та документування, включаючи фотофіксацію, опис автентичності та функціонального стану, геопросторове мапування за допомогою ГІС-технологій.

Цей етап дозволяє створити базу даних, на основі якої формуються подальші політики туризму й охорони спадщини [68].

Компонент сталого туризму передбачає контроль туристичних потоків (введення квот, часових інтервалів, оптимізація маршрутів), екологічні та етичні стандарти в туристичній діяльності, збереження автентичності культурного середовища.

Це дозволяє уникнути надмірного навантаження на об'єкти спадщини та забезпечити баланс між збереженням і використанням [63, 74].

Інклюзивність у плануванні та реалізації туристичних стратегій залучення локальних громад до ухвалення рішень, підтримка ініціатив «знизу» (bottom-up approach), збереження локальної ідентичності, традицій і способу життя.

Участь громади формує відчуття відповідальності за спадщину [72].

Інноваційні технології як інструмент популяризації та збереження AR/VR-рішення, що дозволяють віртуально відвідати об'єкти, мобільні додатки та цифрові гіді, інтерактивні карти, доступні туристам і мешканцям.

Цифрові платформи розширюють доступ до спадщини без фізичного втручання [65].

Постійна оцінка стану об'єктів спадщини та ефективності заходів: індикатори збереження (фізичний стан, ризики), інституційна ефективність (наявність планів управління, залучення ресурсів), соціальна ефективність (громадська підтримка, вплив на якість життя).

Системний моніторинг – запорука довготривалого збереження [62].

Розвиток культури спадщини серед усіх учасників процесу просвітницькі програми для туристів (етичне відвідування, розуміння цінностей), навчальні ініціативи для громади та молоді, культурно-освітні тури й інформаційні кампанії.

Концентрична модель із шести компонентів, описаних у табл. 3.1, що формують цілісну стратегію з центром «Культурна спадщина» візуалізовані на рис 3.1. Кожне кільце – окрема складова: інвентаризація, сталість, участь громад, цифровізація, моніторинг, освіта .

Рис. 3.1. Концептуальна модель взаємодії стратегічних компонентів міського туризму та охорони спадщини

Джерело: побудовано автором

Концептуальна модель взаємодії стратегічних компонентів міського туризму та охорони спадщини є концентричною візуалізацією, що демонструє взаємозв'язок ключових елементів стратегії:

- У центрі розміщено «Культурну спадщину» як головний об'єкт турботи та стратегічної орієнтації.
- Навколо неї – шість концентричних кілець, кожне з яких символізує окрему складову: інвентаризація, сталість, участь громад, цифровізація, моніторинг, освіта.

Кожне кільце не є ізольованим – вони накладаються одне на одне, формуючи цілісну систему, в якій жоден елемент не може функціонувати ізольовано. Візуальна модель підкреслює системність підходу до управління туризмом у містах зі спадщиною.

Системне стратегічне планування є необхідною умовою для гармонійного поєднання туристичного розвитку з охороною міської культурної спадщини. Аналіз провідних міжнародних підходів дозволяє окреслити універсальні принципи, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Залучення громади, цифровізація, інтеграція сталого туризму та ефективний моніторинг – ключові фактори для збереження спадщини у сучасному місті.

3.2. Роль освітніх і громадських ініціатив у збереженні культурної спадщини

Збереження культурної спадщини неможливе без активного залучення громадськості та освітнього середовища. У межах стратегічних орієнтирів розвитку міського туризму саме ці компоненти – освіта і участь громад – є критично важливими для формування сталої моделі збереження спадщини. Освітні ініціативи сприяють формуванню свідомого ставлення до спадщини, розвитку відповідних компетентностей та створенню фахової спільноти. Громадські ініціативи, у свою чергу, забезпечують безпосередню участь мешканців у процесах збереження, популяризації та моніторингу об'єктів спадщини.

Освітня і громада виступають каталізатором та дієвим фільтром в напрямку запровадження дієвих механізмів залученості громади в збереженні культурної спадщини, вони інтерпретують спадщину, що створює основу для сталого туризму й охорони пам'яток (таблиця 3.2).

Освітні та громадські ініціативи – це ключові «стратегічні важелі» у моделі збереження спадщини. Вони активують локальні ресурси, розвивають відповідальність у громадян і створюють інституційну базу для відновлення.

Дослідження позитивного міжнародного досвіду є важливим інструментом для формування ефективної національної політики збереження

культурної спадщини через освітні та громадські ініціативи.

Таблиця 3.2

**Складові визначення ролі освітніх і громадських ініціатив при
збереженні культурної спадщини**

Освітні ініціативи	Громадські ініціативи
Формують у свідомості молоді та населення розуміння цінності спадщини. Розвивають навички догляду за пам'ятками: через курси, майстер-класи, польові практики, волонтерство. Сприяють науковій підтримці: студенти історії, архітектури, охорони пам'яток можуть долучатися до досліджень та моніторингу.	Організують волонтерські акції: очищення, малі ремонтні роботи, фасилітація, охорона об'єктів. Лобювання політики збереження: місцевий тиск на владу, участь у консультаціях. Популяризація спадщини: тури, виставки, культурні заходи, освітні кампанії.

Джерело: побудовано автором

Світові практики демонструють дієві моделі включення населення в процеси охорони та відновлення культурних пам'яток через просвітництво, волонтерство, локальне партнерство й цифрові платформи. Тому важливим є проаналізувати актуальні позитивні міжнародні практики, які є в світі, для виявлення релевантних підходів, які можуть бути адаптовані до українського контексту, особливо в умовах післявоєнного відновлення (таблиця 3.3.) [54, 55]. Вивчення таких програм дозволяє не лише осмислити механізми залучення громади, а й оцінити потенціал довготривалого впливу на сталий розвиток міського туризму.

Фестиваль відкритих пам'яток Heritage Open Days у Великобританії, щороку залучає десятки тисяч волонтерів до демонстрації об'єктів спадщини, проведення екскурсій, освітніх лекцій. Формується сталість через емоційний зв'язок громади зі спадщиною.

Організація National Trust, консорціум США та Великої Британії проводить навчання з охорони спадщини, залучає добровольців до участі в реставраційних роботах. Особлива увага приділяється формуванню культури спадкоємності у громадах.

Таблиця 3.3

Аналіз сучасних міжнародних практик збереження культурної спадщини

Країна / Організація	Назва та форма	Опис позитивної практики
gb Heritage Open Days (Англія)	Фестиваль відкритих пам'яток	Волонтери показують пам'ятки, організовують лекції, майстер-класи. Потужний ефект залучення місцевих мешканців.
us National Trust (США, UK)	Школа збереження спадщини	Навчальні курси для громад, добровольці допомагають у реставраційних проектах, щорічні громадські аудити об'єктів.
fr Patrimoine en partage (Франція)	Громадські внески у спадщину	Залучає громаду до фінансування локальних проектів реставрації через краудфандинг, освітні заходи, волонтерські дні.
il Open Streets / Heritage Festivals (Ізраїль)	Відкриті тури та навчальні лекторії	Місцеві школи співпрацюють з громадськими групами для проведення «днів спадщини» з уроками просто неба та екскурсіями.

Джерело: побудовано автором

Patrimoine en Partage (Франція), програма громадського фінансування та участі у збереженні пам'яток. Краудфандинг, волонтерство, публічні лекції формують широке залучення населення до процесу відновлення спадщини.

Open Streets / Heritage Festivals, Ізраїль – це освітні проекти у співпраці зі школами. Відкриті лекції, екскурсії, «дні спадщини» формують розуміння історичного контексту в молодого покоління та стимулюють сімейне залучення до охорони спадщини.

Механізм участі в контексті післявоєнного відновлення України передбачає інтегровану модель залучення різних суспільних груп до збереження та переосмислення культурної спадщини як ресурсу стійкого розвитку (таблиця 3.4.). Він базується на трьох функціональних блоках – освітньому, громадському та інституційному – і спрямований на формування сталого співробітництва між громадянами, професійною спільнотою та державними структурами.

Таблиця 3.4

Матриця покрокових дій механізму по збереженню та відновленню культурної спадщини для України

Компонент	Крок	Дія	Учасники	Інструменти / Ресурси	Очікуваний результат
1	2	3	4	5	6
А. Освітня складова	A1	Розробка навчальних модулів з тем спадщини, туризму, культурного менеджменту	Університети, МОН	Освітні програми, підручники, сертифікація	Формування фахових компетентностей
	A2	Впровадження практик на пам'ятках (стажування, польові практики)	Студенти, НУО, місцева влада	Меморіальні об'єкти, гранти	Прикладне навчання, зростання інтересу до спадщини
	A3	Проведення тренінгів для лідерів громад	Експерти, тренери, активісти	Воркшопи, гіді, онлайн-курси	Розширення мережі спадкоємців у громадах
Б. Громадська участь	B1	Створення клубів спадщини при громадах та бібліотеках	Місцеві ініціативи, ГО	Локальні ініціативи, мікрогранти	Підвищення залученості населення
	B2	Організація волонтерських днів (Heritage Open Days)	Волонтери, громади	Події, комунікаційні кампанії	Регулярна участь громадян у догляді за спадщиною
	B3	Проведення консультацій з владою, участь у спільному прийнятті рішень	Громадськість, органи місцевого самоврядування	Публічні слухання, звіти, open data	Інклюзивне управління
В. Інституційна підтримка	V1	Розробка та запуск платформи «Спадщина UA»	Мінкульт, IT-команди, громадськість	Вебпортал, база даних, інтерфейс звітності	Прозора координація ініціатив
	V2	Інтеграція ініціатив до програм МОН та Мінкульту	Державні установи, освітні заклади	Меморандуми, національні програми	Фінансування та легітимізація проектів
	V3	Створення мережі університетських центрів спадщини	Університети, агенції, громади	Центри дослідження/документації	Децентралізація експертного ресурсу

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4	5	6
Г. Очікувані результати	Г1	Формування культури спадщини серед населення	Всі учасники	Освіта, комунікація	Підвищення обізнаності
	Г2	Стабільне покращення фізичного стану об'єктів	Волонтери, фахівці	Регулярний догляд, моніторинг	Попередження руйнації
	Г3	Залучення додаткових ресурсів на відновлення	Донори, громадські платформи	Краудфандинг, партнерство	Розширення фінансування
	Г4	Утвердження сталих форм волонтерської співпраці	Всі учасники	Добровільні ініціативи	Стійка модель участі

Джерело: побудовано автором

Ключовими характеристиками запропонованого механізму є горизонтальна інтеграція через громади, освітні та культурні установи. Механізм є гнучким та масштабованим, з фокусом на регіональні особливості території, тобто він швидко адаптується до локальних особливостей. Механізм реалізовується із використанням сучасної цифровізації всіх процесів, має прозорість, відкритість, доступність через онлайн-платформи та використовує підхід «знизу вгору», тобто активно залучає громади як драйверів змін.

Отже, освітні та громадські ініціативи відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини, особливо в умовах відновлення країни після масштабних викликів. Інтеграція цих ініціатив у стратегічне планування міського туризму забезпечить не лише збереження культурних ресурсів, але й розвиток громадянської відповідальності, просування ідентичності та формування привабливого туристичного образу міста.

3.3. Практичний тренінг як інструмент збереження культурної спадщини у післявоєнний час: модель «Дій заради спадщини»

З огляду на комплексні виклики, що постали перед українським суспільством у контексті війни, питання збереження культурної спадщини набуває не лише фахового, а й стратегічного значення. Для ефективної імплементації політик відновлення необхідна не лише експертна база, але й широка суспільна підтримка, що ґрунтується на усвідомленні цінності культурного середовища. У цьому контексті особливо актуальною є розробка та впровадження практичних міждисциплінарних тренінгів, які поєднують освіту, польову діяльність і комунікацію зі спільнотами.

Запропонований тренінг «Дій заради спадщини» є прикладом такого підходу (рис.3.2.). Його основною метою є розвиток прикладних навичок збереження, ревіталізації та популяризації об'єктів культурної спадщини серед студентів, представників неурядових організацій та місцевої влади. Програма

тренінгу охоплює п'ятиденний інтенсив, який поєднує теоретичні блоки, практичні завдання на реальних об'єктах, дискусії щодо етики спадщини та розробку власних ініціатив.

Рис. 3.2. Презентаційний постер тренінгу «Дій заради спадщини»

Джерело: побудовано автором

Цей тренінг виступає як інструмент формування прикладної експертизи серед студентів профільних спеціальностей (туризм, менеджмент, архітектура, історія, культурологія), механізм залучення громад до процесу усвідомлення й догляду за спадщиною, модель діалогу між ЗВО, НУО та муніципалітетами щодо спільної відповідальності за культурне середовище.

Основні інформаційні складові практичного тренінгу відображені в таблиці 3.5.

Програма практичного тренінгу відображена в таблиці 3.7. Якщо запит на подібний тренінг сформований в онлайн форматі, зміст адаптовується під формат проведення тренінгу.

Таблиця 3.5

Інформаційні складові практичного тренінгу «Дій заради спадщини»

Критерій	Опис
Практичний тренінг	«Дій заради спадщини»
Мета	Розвинути навички прикладного збереження та ревіталізації об'єктів культурної спадщини через міжсекторальну співпрацю
Цільова аудиторія	Студенти спеціальностей: архітектура, історія, культурологія, менеджмент, туризм Представники місцевих громадських організацій (НУО), що працюють у сфері культури, урбаністики, громадського простору Представники органів місцевої влади, департаментів культури, освіти, архітектури
Тривалість тренінгу	5 днів
Формат	Очний (за потребою онлайн)
Об'єкт тренінгу	Одна або кілька локальних пам'яток (наприклад, покинута синагога, садиба, пам'ятник культури)
Фінансування	Локальний або міжнародний грант, спонсорська підтримка
Методичне забезпечення	Матеріали лекторів з університетів, експертів з охорони спадщини, архітекторів-реставраторів

Джерело: побудовано автором

Таблиця 3.6

Програма тренінгу

День	Тема	Зміст	Формат
1	Знайомство зі спадщиною	Вступ до концепції спадщини, її типологія, правові основи, локальний контекст	Лекція, інтерактивна карта спадщини
2	Збереження і відновлення	Методи ревіталізації, основи реставрації, робота з матеріалами	Воркшоп на реальному об'єкті (меморіальна будівля)
3	Культурне різноманіття та етика спадщини	Інклюзія, пам'ять, мультикультурний спадок	Дискусія, кейс-аналіз
4	Проектування участі	Як залучити громаду, як отримати грант, як реалізувати волонтерський проєкт	Тренінг, розробка мікропроєкту
5	Презентація та популяризація	Публічна подія з презентацією напрацювань учасників	Презентації, відкритий простір, прес-анонс

Джерело: побудовано автором

Очікувані результати:

- Прикладне навчання: учасники набудуть практичних навичок (інвентаризація, планування догляду, комунікація зі стейкхолдерами).

- Підвищення інтересу до спадщини: створення мікропроектів та просвітницьких кампаній.
- Формування поваги до культурного різноманіття: осмислення спадщини як багатошарового феномену, що вимагає емпатії та відповідальності.
- Популяризація об'єктів спадщини: завдяки публічним заходам, соціальним мережам, локальним медіа.

Впровадження подібних тренінгів у локальних громадах та вищих навчальних закладах є вкрай необхідним кроком для:

- реалізації конкретних дій у сфері обізнаності фахівців туристичного бізнесу щодо нематеріальної й матеріальної спадщини як основи унікального локального продукту;
- виховання поваги до культурного різноманіття серед широких верств населення, особливо молоді;
- популяризації об'єктів спадщини як соціального ресурсу для розвитку громад;
- підготовки фахівців, здатних здійснювати як оперативну інвентаризацію пошкоджених пам'яток, так і розробку довгострокових стратегій їхнього відновлення.

Таким чином, на прикладі даного заходу практичні тренінги на місцевому рівні мають стати не епізодичними подіями, а системною формою освітньої, просвітницької та відновлювальної діяльності у післявоєнній Україні в напрямку збереження культурної спадщини регіонів. Їх інституціоналізація у структурі ЗВО та включення до місцевих програм розвитку культури та туризму дозволить поєднати освітні цілі з потребами відбудови та національного примирення через спадщину.

Висновки до розділу 3.

У третьому розділі досліджено комплекс практичних, стратегічних і освітньо-громадських підходів до вдосконалення міського туризму як інструменту збереження культурної спадщини в умовах сучасної України.

У першому підпункті обґрунтовано стратегічні орієнтири розвитку

міського туризму, які спрямовані на поєднання економічного потенціалу туристичної індустрії з цінностями сталого збереження культурного середовища. Особлива увага приділена інтеграції кращих міжнародних практик, серед яких визначальними є залучення місцевих громад до прийняття рішень, цифровізація інструментів моніторингу та популяризації спадщини, модернізація інституційного управління, а також впровадження принципів сталого туризму. Аналіз провідних підходів (зокрема, UNESCO, Europa Nostra, ICCROM) дозволяє адаптувати універсальні принципи до українського контексту відбудови.

У другому підпункті розглянуто роль освітніх і громадських ініціатив, які виступають посередниками між локальними спільнотами, туристичним сектором та системою охорони спадщини. Запропоновано Механізм участі, візуалізований у вигляді матриці покрокових дій, що поєднує освітню складову, громадське залучення та інституційну підтримку. Такий підхід сприяє формуванню свідомого ставлення до культурної спадщини як ресурсу і відповідальності кожного члена громади.

У третьому підпункті розроблено практичну модель тренінгу «Дій заради спадщини», орієнтовану на формування прикладних навичок збереження, ревіталізації та комунікації спадщини серед студентства, представників НУО та органів місцевої влади. Цей тренінг демонструє дієвість міжсекторальної співпраці та здатність освітньо-практичних форматів ставати каталізаторами локальних ініціатив у сфері культурного відновлення.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що збереження культурної спадщини в міському середовищі є багатоаспектним завданням, яке вимагає поєднання стратегічного планування, активної участі громади та прикладного фахового навчання. Комплексний підхід, представлений у цьому розділі, створює основу для впровадження інноваційних механізмів спадкоємності, стійкості та розвитку міського туризму у післявоєнній Україні.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи на тему «Міський туризм та його роль у збереженні культурної спадщини» було досягнуто поставлену мету та виконано всі завдання дослідження. Здійснений теоретичний, аналітичний та прикладний аналіз дозволяє сформулювати такі узагальнюючі висновки по кожному розділу роботи:

1. Досліджено сутність міського туризму як складного соціально-економічного явища. Визначено, що міський туризм має багатофункціональну структуру, яка включає культурний, освітній, діловий, гастрономічний, подієвий, релігійний та інші види туризму.
2. Показано, що культурна спадщина виступає як ключовий ресурс, що формує туристичну привабливість міста, зміцнює його ідентичність і сприяє економічному розвитку.
3. Узагальнено міжнародні (ЮНЕСКО, ICOMOS) та локальні підходи до збереження культурної спадщини через туризм.
4. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу, що поєднує фінансові, освітні, нормативні та технологічні інструменти для забезпечення сталості у цій сфері.
5. Проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану міського туризму та об'єктів культурної спадщини на прикладі міста Львова. Доведено, що Львів є одним із провідних туристичних центрів України з високим рівнем культурного, гастрономічного та подієвого туризму. Встановлено, що більшість об'єктів спадщини перебувають у доброму або задовільному стані, однак існують ризики втрати через обмежене фінансування та урбанізаційний тиск.
6. SWOT-аналіз дозволив виявити ключові сильні сторони міського туризму Львова, а також загрози та можливості для сталого розвитку. Підтверджено значну роль культурної спадщини у формуванні унікального туристичного продукту Львова.
7. Розроблено стратегічні орієнтири та практичні механізми інтеграції

культурної спадщини в міський туризм. Запропоновано інноваційну модель тренінгу «Дій заради спадщини», яка сприяє мобілізації громади до активної участі у збереженні об'єктів спадщини.

8. Визначено перспективні напрями розвитку сталого міського туризму: цифровізація спадщини, розвиток партнерських моделей (у тому числі публічно-приватних), підвищення ролі громадських ініціатив, впровадження адаптивних та інклюзивних рішень у туристичну інфраструктуру.

Таким чином, у роботі доведено, що міський туризм та збереження культурної спадщини є взаємопов'язаними процесами, які потребують системного підходу. Використання культурного потенціалу міст, зокрема Львова, у поєднанні з ефективним управлінням, участю громади та сучасними інструментами (цифровізація, освітні програми, стратегічне планування) здатне забезпечити довготривалу сталість розвитку туристичної сфери та зміцнення культурної ідентичності в умовах глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР (зі змінами та доповненнями).
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку туризму на 2021-2027 роки» № 168 від 10.03.2021.
4. Національна стратегія розвитку туризму та курортів до 2030 року (Міністерство економіки України).
5. Стратегія розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р.
6. Європейська хартія збереження культурної спадщини та туризму (Council of Europe, 1991).
7. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII.
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
9. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР (редакція від 2023 року).
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму» від 28.03.2021 № 349.
11. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, м. Париж, 16 листопада 1972 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
12. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, м. Париж, 17 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ich.unesco.org/en/convention>
13. Бейдик О.О. Туристичні ресурси України. Київ: Знання, 2020. 312 с.

14. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 452 с.
15. Бойко М.П. Організація туристичної діяльності. Київ: Вища школа, 2021. 384 с.
16. Кравець В.С. Сталий розвиток туризму: теорія і практика. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 278 с.
17. Шевченко В.О. Культурний туризм і збереження спадщини. Харків: Фоліо, 2023. 305 с.
18. Філіпенко А.С. Економіка туризму та готельного бізнесу. Київ: Знання, 2022. 420 с.
19. Тимофєєва С.В. Управління туристичною діяльністю в містах. Одеса: ОНУ, 2023. 298 с.
20. Дутчак О.І. Культурна спадщина в туристичній діяльності. Львів: Сполом, 2022. 340 с.
21. Долішній М.І. Сталий розвиток туризму: теорія та практика. Львів: ІРД НАН України, 2023. 256 с.
23. Іваненко В.Ю. Культурний туризм: теоретичні засади та практичні аспекти. Харків: Видавництво ХНУ, 2022. 315 с.
24. Бойко О.Є. Туризм та охорона культурної спадщини: інноваційні підходи. Київ: НУБіП, 2021. 284 с.
25. Іваненко Т.О. «Розвиток міського туризму як інструмент збереження культурної спадщини» // *Вісник економіки туризму*. 2022. № 3. С. 89-101.
26. Худавердієва В. Розвиток міського туризму у найбільших історичних центрах світу. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 308(4), 2022. С.169-172. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-26>
27. Гончарук С.М. «Інноваційні технології у розвитку міського туризму» // *Економіка та туризм*. 2021. № 4. С. 112-124.
28. Литвиненко А.П. «Туристичний бренд міста як чинник економічного розвитку» // *Туризм і регіони*. 2023. № 2. С. 75-88.
29. Сидоренко Н.Ю. «Вплив цифровізації на розвиток культурного туризму»

// *Економіка туризму*. 2022. № 3. С. 34-49.

30. Колесник В.М. «Екологічні аспекти міського туризму» // *Сталий розвиток у туризмі*. 2021. № 1. С. 90-102.

31. Гринько Н.М. «Інноваційні технології в розвитку міського туризму» // *Науковий вісник Туризму*. 2023. № 4. С. 55-67.

32. Олексенко Д.П. «Державна політика збереження культурної спадщини в Україні» // *Економічний вісник*. 2022. № 3. С. 88-102.

33. Ashworth, G., and S. Page. 2011. Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management* 32: 1-15.

34. Turok I. "Heritage-led urban tourism: Challenges and opportunities" // *Urban Studies Journal*. 2022. Vol. 59(5). P. 890-906.

35. Державна служба статистики України. Туризм в Україні: статистичний збірник за 2023 рік. Київ, 2024. 132 с.

36. World Tourism Organization (UNWTO). *Tourism Highlights*, 2023 Edition.

37. UNWTO Annual Report 2023. URL: <https://www.unwto.org/annual-report-2023>

38. Державна служба статистики України. Туристична діяльність у 2022-2023 роках. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

39. Європейська комісія. Туристична статистика країн ЄС, 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>

40. UNWTO Tourism Data Dashboard 2024. URL: <https://www.unwto.org/tourism-dashboard>

41. Європейська туристична комісія. Тенденції туризму у 2023-2024 роках. URL: <https://etc-corporate.org/reports>

42. Державна агенція розвитку туризму України. Офіційний звіт за 2023 рік. URL: <https://www.tourism.gov.ua>

43. Міністерство культури та інформаційної політики України. Офіційний сайт. URL: <https://mkip.gov.ua>

44. Державне агентство розвитку туризму України. Офіційний сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua>

45. UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org> URL: https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-669-7.pdf?utm_source=chatgpt.com
46. UNWTO (Всесвітня туристична організація). URL: <https://www.unwto.org>
47. Європейська комісія: стратегія розвитку туризму. URL: <https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism>
48. Український культурний фонд. Офіційний сайт. URL: <https://ucf.in.ua>
49. Всесвітній фонд пам'яток (World Monuments Fund). URL: <https://www.wmf.org>
50. Council of Europe – Cultural Routes. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>
51. Sustainable Tourism Development (OECD). URL: <https://www.oecd.org/cfe/tourism>
52. Організація Об'єднаних Націй (UNESCO) – Світова спадщина. URL: <https://whc.unesco.org>
53. Global Sustainable Tourism Council (GSTC). URL: <https://www.gstcouncil.org>
54. Європейський туристичний портал. URL: <https://www.visiteurope.com>
55. Інститут туризму України – Аналітичні дослідження. URL: <https://tourism.gov.ua/research>
56. ICOMOS Tourism Committee. URL: [Home- ICOMOSopenarchive.icomos.org](Home-ICOMOSopenarchive.icomos.org).
57. Офіційний сайт [UNESCO World Heritage Centreunwto.org](https://www.unwto.org) Sustainable Tourism Toolkit UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Toolkit URL: https://whc.unesco.org/en/sustainabletourismtoolkit/?utm_source=chatgpt.com
58. Офіційний сайт Національної туристичної організації України URL: <https://nto.ua/>
59. Офіційний сайт [UNESCO](https://whc.unesco.org/en/stateofconservation) URL: [World Heritage Centre - State of Conservation \(SOC 2024\) L'viv – the Ensemble of the Historic Centre \(Ukraine\)](https://whc.unesco.org/en/stateofconservation)
60. Офіційний сайт ДП «Укрзахідпроектреставрація» URL: <https://reherit.org.ua/operators/dp-ukrzahidproektrestavratsiya/>

61. Ashworth, G. J., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1–15.
62. De la Torre, M. (2013). Values and heritage conservation. The Getty Conservation Institute.
63. Dangi, T. B., & Jamal, T. (2016). An integrated approach to sustainable community-based tourism. *Sustainability*, 8(5), 475.
64. Duxbury, N., Bakas, F. E., & Pato de Carvalho, C. (2021). Cultural sustainability, heritage, and the urban tourist experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(6), 911–931.
65. Fouseki, K., & Sakka, E. (2020). Digital heritage and the city: Changing urban narratives. *Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage*, 17.
66. Garrod, B., & Fyall, A. (2000). Managing heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 682–708.
67. Logan, W. (2012). Cultural diversity, heritage and human rights: Towards heritage management as human rights-based cultural practice. *International Journal of Heritage Studies*, 18(3), 231–244.
68. Richards, G. (2001). Cultural attractions and European tourism. CABI.
69. Smith, M. K. (2006). Tourism, culture and regeneration. CABI.
70. Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). Heritage tourism. Pearson Education.
71. Timothy, D. J., & Nyaupane, G. P. (2009). Cultural heritage and tourism in the developing world: A regional perspective. Routledge.
72. Tosun, C. (2006). Expected nature of community participation in tourism development. *Tourism Management*, 27(3), 493–504.
73. UNESCO. (2016). Culture: Urban Future – Global Report on Culture for Sustainable Urban Development. Paris: UNESCO.
74. UNWTO. (2018). Tourism and Culture Synergies. Madrid: World Tourism Organization.